

Nr 20.

Ankom till riksdagens kansli den 30 maj 1916 kl. 3 e. m.

Konstitutionsutskottets utlåtande, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående lika representationsrätt för stad och land vid val av landstingsmän.

Närvarande: herrar Edén, Hellberg, Bellinder, von Geijer, Kjellén*, Olof Olsson, Stadener, von Mentzer, von Bahr, von Zweigbergk, greve Alexander Hamilton*, Larsson i Västerås, Räf, Hallén, Hallendorff*, Kropp, Janson* i Bråten, Karlsson* i Mo, Sterne och Gustafsson i Brånsta.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Uti en inom andra kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion nr 14 av herr *Olausson* hemställes, »att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes låta verkställa utredning om sådan ändring i landstingsförordningen, att stad och land erhålla lika representationsrätt vid val av landstingsmän, samt för nästa års riksdag framlägga det förslag, vartill utredningen kan föranleda.»

Till stöd för sin hemställan har motionären anfört följande:

»Under de senaste riksdagarna ha motioner framkommit om sådan ändring i landstingsförordningen, att såväl land som stad skulle erhålla lika representationsrätt vid val av landstingsmän. Dessa motioner hava dock i brist på utredning avstyrkts av vederbörande utskott och av riksdagen lämnats utan avseende.

Frågan om lika representationsrätt är dock av så stor betydelse, att den med snaraste torde böra utredas genom riksdagens försorg. Att framföra alla de skäl, som tala för avskaffande av den gamla från ståndstiden härstammande orättvisan, att städerna skola äga nära nog dubbel repre-

sentationsrätt emot landsbygden torde vara överflödigt, då de äro av alla kända och ingen numera torde kunna med några som helst sakskäl framträda och taga dem i försvar.

Därmed att städer och landsbygd erhållit lika representationsrätt vid val till andra kammaren har det sista skälet bortfallit för att bibehålla olika representationsrätt vid val av första kammarens väljareförsamling.

Genom införande av den proportionella valmetoden vid val till riksdagens första kammare har ett ytterligare skäl tillkommit för avskaffande av denna orättvisa. Vid majoritetsval kunde städernas representanter ej utöva något för dem fördelaktigt inflytande vid valen till första kammaren av det skäl, att de i landstingen trots sin stora representationsrätt voro i minoriteten. I och med tillämpningen av den proportionella valmetoden äro de i tillfälle att insätta representanter i första kammaren i förhållande till sin numerär. De kunna sålunda numera insätta i första kammaren nära nog dubbelt så många representanter som landsbygden i förhållande till folkmängden. Detta utgör otvivelaktigt en stor orättvisa, som med skyndsamhet måste avskaffas.

Vad angår landstings uppgifter i övrigt finnas ej heller några skäl som tala för bibehållandet av denna orättvisa. Bland dessa uppgifter torde i främsta rummet kunna nämnas sjukvården och kommunikationerna. I dessa såväl som i alla övriga uppgifter, som det tillkommer landstingen att taga vård om, finnas numera inga olika intressen mellan stad och land.»

Motionären framhåller slutligen, att, ehuru denna fråga synes honom vara klar och mogen för lösning, dock försiktigheten torde bjuda, att denna lagändring föregås av en fullständig och allsidig utredning.

*Utskottets
yttrande.*

Vid 1914 års senare riksdag yrkades i en inom andra kammaren väckt motion, att riksdagen ville besluta sådan ändring i landstingsförordningen, att städer och landsbygd måtte bliva fullt likställda i avseende på det antal landstingsmän, som de olika valkretsarna äga rätt att välja, och att såsom gemensam grund för val av en landstingsman måtte bestämmas ett invånareantal av 4,000. I sitt utlåtande med anledning av motionen yttrade konstitutionsutskottet, efter att hava redogjort för tillkomsten av nu gällande stadganden om grunderna för antalet landstingsmän i stads- och lantvalkretsar:

»Såsom framgår av denna redogörelse för de ifrågakvarande bestämmelsernas tillkomst, har rätten för städerna att i förhållande till sin folkmängd erhålla en starkare representation i landstingen, än landsbygden, föranletts av en strävan att trygga städernas intressen emot att undertryckas från landsbygdens sida, i det att man hyst

farhågor för att inom landstingen intressesatser skulle uppstå mellan landsbygd och städer, samt städerna härvid på grund av sin ringare folkmängd kunde bli lidande, därest de i fråga om rätten att välja representanter jämställdes med landsbygden. Det synes utskottet, att utvecklingen sedan år 1862 gått i den riktning, att dessa skäl icke längre hava samma giltighet som förut. I regel torde nämligen numer några större motsättningar mellan landsbygd och städer knappast förekomma inom landstingen. Å landsbygden har också en stor mängd samhällen uppstått, som, ehuru de i administrativt hänseende fortfarande tillhöra denna, dock äro av mer eller mindre utpräglad stadstyp. Och slutligen har den genom inflyttning och andra omständigheter starka folkökningen i städerna samt den under de senaste decennierna livliga stadsbildningen gått i riktning av en utjämning mellan landsbygdens och städernas inbördes folkmängdsförhållanden. Såsom framgår av bifogade tablå* har denna förskjutning av befolkningsförhållandena till minskning av landsbygdens övermakt icke minst fortgått efter 1907, då nu gällande grunder för representationen i landstingen fastställdes. Det förhåller sig också som motionären påpekat, att genom den olikhet i städernas och landsbygdens representation i landstingen, som nu är gällande, de i landstingen deltagande städerna erhålla på valen till första kammaren ett större inflytande än landsbygden.

Emellertid finner sig utskottet icke kunna på grund av nu föreliggande motion tillstyrka någon åtgärd i dess syfte. Frågan är nämligen av den betydelsefulla och grannliga natur, att den för sitt allsidiga bedömande kräver en ingående prövning av åtskilliga olika omständigheter, som vid en rubbning av dessa grunder för landstingens sammansättning måste komma i betraktande, och tillräckligt material för en sådan prövning föreligger icke. Härtill kommer, att några allmänna önsknings i den av motionären angivna riktningen icke, så vitt till utskottets kännedom kommit, blivit framställda.»

Vid 1915 års riksdag upprepade samme motionär sitt yrkande. Konstitutionsutskottet avstyrkte motionen även denna gång och anförde bland annat följande:

»I likhet med konstitutionsutskottet vid 1914 års B-riksdag anser utskottet, att någon lagändring i den av motionären avsedda riktningen ej kan vidtagas utan en ingående undersökning av de olika omständigheter, som föranlett den nu bestämda olikheten i landsbygdens och städernas representation inom landstingen och som alljämt måste tagas i betraktande. Någon sådan undersökning har motionären dock ej heller denna gång sökt åvägbringa. Han har, utan någon utredning i sak, liksom föregående år inskränkt sig till att föreslå, att utan vidare en ny gemensam grund för antalet landstingsmän från såväl stads- som landsvalkretsar skulle införas i landstingsförordningen, nämligen val av en landstingsman för varje 4000-tal invånare.

För att åtminstone i någon mån kunna bedöma verkningarna av en dylik lagändring har utskottet med ledning av siffrorna för 1912 och 1914 års landstingsmanuall verkställt en undersökning med avseende å sex län i riket. Det har därvid, såsom av här intagna tablå* framgår, visat sig, att i de län undersökningen omfattat landsbygdens representantantal skulle ökas med 53 och städernas minskas med 19; den totala ökningen av landstingsmän i ifrågavarande län komme sålunda att uppgå till 34. Om proportionen antages i stort sett hava sin motsvarighet för samtliga län i riket,

* Här utesluten.

skulle detta innebära en ökning av landsbygdens representantantal med över 200 och en minskning av stadsrepresentanternas antal med över 70; alltså under nämnda förutsättning en totalökning av antalet landstingsmän med omkring 130. Dessa siffror äro visserligen blott ungefärliga men giva dock otvivelaktigt vid handen, vilka väsentliga rubbningar i landstingens sammansättning den ifrågasatta ändringen av landstingsförordningen skulle åstadkomma.

Det visar sig ävenledes vid en undersökning av landstingsmännens antal från stads- och från lantvalkretsar, att den numeriska övervikt, som landsbygden äger i landstingen gentemot de däri deltagande städerna, alltjämt är högst avsevärd. Så överstiger stadsrepresentanternas antal allenast i två landstingsområden en tredjedel av landstingsmännens antal, uppgår i ett landstingsområde till jämnt nämnda kvot samt kommer icke i något av övriga tjugutre upp till tredjedelen av landstingsmännens totalantal. Även detta förhållande synes utskottet ådagalägga, att något behov att nu företaga en så genomgripande omreglering till landsbygdens förmån, som motionären föreslår, icke föreligger. Härtill kommer, att motionären lika litet nu som vid sistlidne riksdag förebragt några bevis för att önskningsar om en dylik omreglering skulle förefinnas.»

Det framgår av dessa uttalanden, att konstitutionsutskottet vid 1914 och 1915 års riksdagar icke ställt sig principiellt avvisande mot tanken på en utjämning av städernas och landsbygdens representationsrätt i landstingen. 1914 års utskott har påvisat, att de skäl, som vid landstingsinstitutionens införande föranledde bestämmelserna om en starkare representation för städerna än för landsbygden, icke längre äga samma giltighet som förr, och vid 1915 års riksdag upprepade utskottet samma uttalande. När motionerna vid dessa riksdagar avstyrktes, berodde detta närmast därpå, att i dem framställdes yrkande om en omedelbar lagändring, utan att motionären förebragt någon som helst utredning i ärendet eller tagit hänsyn till de övriga frågor rörande valen till landsting, vilka kunna stå i samband med en utjämning av grunderna för städers och landsbygds representation. Utskottet vid 1914 års riksdag sammanfattade dessa skäl mot ett bifall till den då väckta motionen så, att förevarande spörsmål är av den betydelsefulla och grannliga natur, att den för sitt allsidiga bedömande kräver en ingående prövning av åtskilliga olika omständigheter, som vid en rubbning av dessa grunder för landstingens sammansättning måste komma i betraktande, och att tillräckligt material för en sådan prövning icke föreläge.

Den nu förevarande motionen av herr Olausson utmynnar icke, såsom de föregående, i yrkande på omedelbar lagändring, utan föreslår skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om fullständig och allsidig utredning samt därpå grundat förslag. Gentemot denna motion föreligga alltså icke de huvudsakliga betänkligheter, som med skäl gjordes gällande mot 1914 och 1915 års förslag. Å andra sidan synes det utskottet tyd-

ligt, att det principiella erkännande, som redan 1914 års konstitutionsutskott gav själva grundtanken om en utjämning mellan städernas och landsbygdens representationsrätt i landstingen, icke blott bibehåller sitt fulla berättigande, utan också numera måste givas med ökad styrka. Den hittills rådande olikheten mellan städer och landsbygd i detta avseende ter sig allt mera såsom ett privilegium för de förra, för vilket ej längre finnas tillräckliga skäl, och kravet på en förändring börjar, sedan uppmärksamheten blivit fäst på frågan, allt starkare framträda. Utskottet kan i detta avseende bl. a. hänvisa till de önskemål i denna riktning, som framkommit även i motiveringen till de av herr Kvarnzelius m. fl. och herr Edén m. fl. väckta motionerna angående förändringar i den kommunala rösträtten.

Vid sådant förhållande anser sig utskottet böra tillstyrka en skrivelse till Kungl. Maj:t i den av herr Olausson väckta motionens syfte.

Utskottet hemställer alltså,

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta verkställa utredning, huruvida och på vad sätt sådan förändring i kungl. förordningen om landsting kan vidtagas, att den olikhet, som nu förefinnes mellan landsbygd och städer i avseende å valkrets- och representationsbestämmelser för val av landstingsmän, utjämnas, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen må föranleda.

Stockholm den 30 maj 1916.

På utskottets vägnar:

NILS EDÉN.

Reservationer:

dels av herrar *Bellinder, von Geijer, von Mentzer, von Bahr* och *Hallendorff*, vilka anförde:

»Allt från landstingsförordningens tillkomst hava städerna tillerkänts en i förhållande till folkmängden stark representation. Skälet har varit, att härigenom »en motvikt skulle beredas mot den numeriska undervikt,

vari städernas ombud alltid komme att befinna sig i förhållande till häradernas ombud.» Detta skäl angives i kommunallagskommitténs betänkande av år 1859 och liknande synpunkter framhållas av allmänna besvär- och ekonomiutskottet, som sid 1859—1860 års riksdag avgav yttrande över kommitténs förslag. Även om förhållandena numera i viss mån förändrats, måste dock fortfarande det framhållna skälet anses i avsevärd grad bärande. Dessutom har en utjämning på området vidtagits genom 1909 års kommunala rösträttsreform. Frågan har därjämte en ganska vittgående politisk betydelse genom dess inverkan på första kammarens sammansättning. Några allmänna önskingar i den av motionen angivna riktningen hava icke, så vitt till vår kännedom kommit, framställts. Frågan får därför betraktas som ett led i det allmänna kravet på förändring från grunden av hela vår kommunala författning, som på senare tider från vissa håll framförts. Det framhålles också i några av de motioner med angivet syfte, som vid innevarande års riksdag blivit framförda, att jämväl hithörande fråga bör tagas i beaktande.

Vid sådant förhållande och då vi ej finna skäl föreligga att tillmötesgå detta krav samt ej någon omständighet blivit framhållen, på grund varav den ifrågasatta förändringen i och för sig skulle anses nödig eller nyttig, hemställa vi, att herr Olaussons ifrågavarande motion ej måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

dels ock av herr *Räf*, som anført:

»Jag har förenat mig med utskottet i dess tillstyrkande av utredning, men då, på sätt utskottet anført i sitt denna dag avgivna utlåtande nr 19, redan i kungl. prop. vid 1913 års riksdag det blivit fastslaget, att »den politiska karaktären av dessa val hade blivit allt mer och mer förhärskande», anser jag dock, att någon förändring av förordningen om landsting ej bör förekomma annat än *i sammanhang* med en motsvarande förändring av den kommunala rösträtten i syfte att motväga det politiska inflytande, som enbart en förändring av landstingsförordningen kan medföra.»
